

1990'DAN BUGÜNE NATO EKSENİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNİN SİYASAL MAHİYETİ

Erden KİŐİ*

ÖZET

Derin bir geçmişe sahip olan Türkiye-ABD ilişkileri, süreç içerisinde çeşitli pürüzler yaşasa da kesintisiz bir şekilde bugüne gelmiştir. İki ülke ilişkilerinin, tüm dünya ülkeleri için büyük bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Küresel siyaset için oldukça büyük bir önem taşıyan Türkiye-ABD ilişkileri, çok boyutlu bir arka plan dahilinde 21. yüzyıla geldiğimizde derinleşerek sürmektedir. Ekonomik, siyasi, kültürel ve askeri yönleri olan, iki ülke ilişkilerinin en derin yönünü ise askeri ilişkiler ve küresel güvenlik boyutu oluşturmaktadır. Bu noktada, iki ülke ilişkilerinde en önemli misyona sahip aktörün NATO olduğu karşımıza çıkmaktadır. NATO öncülüğünde Türkiye-ABD ilişkilerinin, tüm dünya coğrafyalarında önemli bir yankı uyandırdığı görülmektedir. Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye-ABD ilişkilerinin siyasi mahiyeti, önemli bir küresel aktör olan NATO politikaları üzerinden, okunmaya çalışılmıştır. Daha sonrasında Türkiye-ABD ilişkilerinin, bugün için geldiği yer ve önümüzdeki dönemde nereye varacağı konusunda birtakım tespitlerde bulunulmuştur. En nihayetinde çalışmamızın ana teması, küresel güvenlik konusunda NATO çatısı altında gelişen Türkiye-ABD ilişkilerinin siyasi mahiyetini anlamak olmuştur. Çalışma sürecinde literatür taraması yapılarak bilimsel bir metot izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-ABD İlişkileri, NATO Politikaları, Küresel Güvenlik, Dış Politika

THE POLITICAL NATURE OF TURKEY-USA RELATIONS ON THE NATO AXIS SINCE 1990

ABSTRACT

Turkey-U.S. relations, which have a deep-rooted history, have continued uninterrupted to this day, despite experiencing various challenges over time. It is understood that the relationship between the two countries holds significant importance for all nations worldwide. As we move into the 21st century, the Turkey-U.S. relationship, which is of great significance for global politics, continues to deepen within a multidimensional context. While these relations have economic, political, cultural, and military dimensions, the military aspect and global security constitute the most profound elements. At this point, NATO emerges as the most crucial actor with a significant mission in bilateral relations. Under the leadership of NATO, it has been observed that Turkey-U.S. relations resonate significantly across all global regions. This study attempts to analyze the political nature of Turkey-U.S. relations in the post-Cold War period through the policies of NATO, a prominent global actor. Subsequently, the study makes some observations on the current status and the future trajectory of Turkey-U.S. relations. Ultimately, the main theme of our study has been to understand the political nature of Turkey-U.S. relations under the umbrella of NATO in the context of global security. During the research process, a literature review was conducted, following a scientific methodology.

Keywords: Turkey-U.S. Relations, NATO Policies, Global Security, Foreign Policy

* Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, erdenkisi@yyu.edu.tr, 0000-0002-3124-680X

1. GİRİŐ

I. Dünya Savaşı sonrasında imparatorlukların, birer birer tarih sahnesinden silinmesi ile dünyanın farklı bölgelerinde ulus devletlerin sayısında önemli bir artış olduğu görölmüŐtür. Osmanlı Devleti sonrasında, bir ulus devlet formu ile ortaya çıkan Türkiye ise sahip olduğu stratejik konum ve sosyo-politik kültür nedeniyle gerek bölgesel gerekse de küresel güçler için önemli bir müttefik olarak kendini göstermiştir. Türkiye, uzun bir dönem imparatorluk ardılı bir ulus devlet olarak, kendi sınırları içerisindeki birtakım sosyo-politik sorunları çözmek için ciddi bir mücadele vermiştir. Bu temelde Türkiye, kurulduğu tarihten II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen sürede tam manası ile küresel siyasette tarafsız bir politika yürütmek için mücadele etmiştir.

Türkiye'nin, dış politikada takındığı tarafsızlık politikasının en önemli sonucu ise II. Dünya Savaşı'na katılmayıŐı olmuştur. II. Dünya Savaşı'na katılmayarak, dünyanın bu süreçte yaşadığı ateŐ çemberinden uzak kalmayı başaran Türkiye, sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş sürecinde bu tarafsızlık politikasından uzaklaŐmıŐ ve 1952 tarihinde NATO'ya (Kuzey Atlantik Savunma İttifakı Örgütü-1949) üye olması sonucunda özelde ABD (Amerika BirleŐik Devletleri) genelde ise Batı ittifakı ile hareket ettiğini göstermiştir.

Daha sonrasındaki süreçte ise Türkiye'nin, AB (Avrupa Birliği) ile başlayan ilişkileri gerek ekonomik gerek siyasal gerekse de kültürel olarak Türkiye'nin, Batı ittifakı ile yoğun bir ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. Bu süreçte NATO'nun ötekisi olan SSCB ve VarŐova Paktı (1955) doğal olarak Türkiye'nin uzak olduğu, küresel siyasi bir kutup olarak öne çıkmıştır.

Süreç içerisinde Türkiye ve ABD ilişkilerinin, çeşitli krizlere rağmen önemli bir gelişme yaŐayarak varlığını koruduğu görölmektedir. Türkiye-ABD ilişkilerinin, her yönü ile bir bütün olduğu ve çeŐitlenerek devam ettiği, günümüze geldiğimizde anlaşılmaktadır.

Dünya üzerinde devam eden gelişmelerin ABD-Türkiye ilişkileri üzerindeki etkisini sonlandırmak imkânsız olmasa da oldukça zordur (Sadık, 2009: 9). Bu temelde iki ülke ilişkilerinin dış etmenlere en çok açık olduğu dönemlerden birisi de Soğuk Savaş dönemi olmuştur.

Özünde Soğuk Savaş terimi, 1940'ların sonlarından bu yana, uluslararası politikada SSCB ile ABD arasında gerçekteŐen savaşın özel bağlamını tanımlamak için benimsenmiŐ ve uyarlanmıŐtır (ÇalıŐ, 2017: 4). Bu terim ile nitelenen dönem, her yönü ile Türkiye-ABD ilişkilerinde derin bir dönüŐümün yaŐamasına sebebiyet vermiştir. Bu dönem içerisinde ortaya çıkan en önemli aktör ise NATO olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında ise küresel siyasetin daha farklı bir yapıya evrilmesine karşın, ABD ve Türkiye ilişkilerinin, özellikle bölgesel ve küresel güvenlik konularında çeŐitlenerek derinleştiği bilinmektedir. Bu temelde, Türkiye-ABD ilişkilerini NATO ekseninde okumak, oldukça önemli bir olgudur. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun belirlediği yeni tehdit, yani küresel ölçekli terörizm ile mücadele konusunda da Türkiye ve ABD'nin ilişkilerinin, kesintisiz bir şekilde devam ettiği anlaşılmıştır.

Özünde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Türkiye, uluslararası ilişkilerde yeni bir kimlik arayıŐına girmiŐtir (Oran, 2022: 44). Türkiye'nin giriŐmiŐ olduğu bu arayıŐ, ABD tarafında oldukça büyük bir rahatsızlığa sebebiyet vermiştir. Türkiye'nin ABD önderli NATO ekseninden uzaklaŐarak yeni bir kimlik ile hareket etmeye baŐlayacađı düşüncesi, ABD'li yetkililer tarafında telaŐa neden olmuştur.

Türkiye, kurulduğu 1923 yılından bu yana Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde tarafsız bir uluslararası politika izlemiŐtir (Duman and Erendor, 2024: 3). Dönem dönem bu politikada, çeşitli

şekillerde esnemeler olduğu anlaşılrsa da genel manada Türkiye, küresel alanda egemen ve bağımsız bir devlet olmanın gereği olarak tarafsızlık politikasını sürdürmüştür.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na doğrudan katılmaktan başarıyla kaçınsa da Avrupalılar, savaş zamanında en yoğun baskıyı, Ankara'ya uygulamışlardır (İnat and Cicioğlu, 2023: 146). Yapılan tüm baskılara rağmen Türkiye, başarılı bir dış politika ortaya koyarak, sıcak çatışmaya girmemeyi başarmıştır. Akabindeki süreçte ise yine Batı ittifakının, Türkiye'yi taraf olmaya iten bir dış politika sürdürmekte kararlı olduğu anlaşılmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın sonu Türk dış politikasında bir dönüm noktası olmuştur, Türkiye savaşın dışında kalmayı başarmış ancak ABD ve SSCB'nin dünya liderliği için rekabet ettiği iki kutuplu bir uluslararası düzenin ortaya çıkması, dengeli tarafsızlığı neredeyse imkânsız hale getirmiştir (Küçükcan and Küçükkeleş, 2012: 11). Küresel zeminde ortaya çıkan bu yeni durum, Türkiye'yi bir tercih yapmak durumunda bırakmıştır. Devam eden süreçte ise iç ve dış dinamikler eşliğinde Türkiye, Batı ittifakının yanında yer almıştır.

Soğuk Savaş'a uyumun, Türkiye'nin 1940'ların ortaları ile 1960'ların başları arasındaki iç siyasi evrimi üzerindeki etkisini değerlendirmek oldukça zordur çünkü bu, dışa bağımlı bir değişken olmaktan çok uzaktır (Hale, 2013: 79). Sürecin genel yapısı incelendiğinde dış siyasi faktörlerin iç siyasi faktörler üzerindeki etkisinin boyutları oldukça derinlere inmektedir. Bu temelde Türkiye'nin oldukça zorlu bir siyasi süreç yaşadığı sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Süreç boyunca ABD ve AB'nin güvenlik temelli tüm konularda Türkiye'yi yanına çekmek için çetin bir mücadele verdikleri görülmüştür. Bu temelde, ABD'nin I. Dünya Savaşı'ndan bugüne tüm başkanları döneminde Türkiye ile yakın bir ilişki ağı kurmak için mücadele ettiği anlaşılmıştır. Türkiye'yi kaybetmemek adına tüm ABD başkanlarının, yoğun bir gayret sarf ettiği bilinmektedir. Dünyayı gerek ekonomik gerekse siyasi gerekse de askeri olarak domine etmeye çalışan ABD için Türkiye, çok büyük bir önem arz etmiştir. Bu noktada ABD ve AB'nin, Türkiye ile ilişkileri geliştirmek adına önemli adımlar attığı bilinmektedir.

Örneğin, Barack Obama'nın başkan olduğu 2009'dan, Suriye krizinin tırmandığı 2014 yılına kadar Türkiye ile ABD, çeşitli anlaşmazlıklara rağmen normal ilişkilerini sürdürmüşlerdir (Şenyurt, 2004: 369). Dönem dönem ilişkilerde yaşanan pürüzlere rağmen iki ülke ilişkilerindeki derinleşmenin, kesintisiz bir şekilde sürdüğü anlaşılmaktadır.

Öte yandan, 2003 Irak Savaşı sürecinde de iki ülke ilişkilerinde, derin krizlerin ortaya çıktığı görülse de ilişkilerde bir kopmanın olmadığı ve süreç içerisinde, yapıcı adımların atıldığı anlaşılmıştır. Mevcut gelişmeler ışığında, Türkiye ve ABD ilişkilerinin temel aktörünün NATO olduğu anlaşılmaktadır. ABD'nin, küresel alanda NATO öncülüğünde kurmaya çalıştığı düzen için Türkiye'nin hayati bir önemde olduğu anlaşılmaktadır. Bu temelde, ABD'nin gerek Orta Doğu gerekse de diğer dünya coğrafyalarında yürüttüğü politikaların, başarıya ulaşması için Türkiye, hayati bir önem taşımaktadır. Sonuç itibari ile küresel siyasette Türkiye, ABD için alternatifi olmayan bir aktör konumuna gelmiştir. Küresel bir hakimiyet hedefine sahip olan ABD'nin, Türkiye ile NATO öncülüğünde ilişkilerini derinleştirmeye çalışması, ABD açısından oldukça mantıklı bir eğilim olarak öne çıkmaktadır.

Özünde, ABD'nin siyasi hakimiyeti, önceki küresel güçlerden farklı olmuştur. Bu durum, ABD'nin farklı dış politika sentezlerinin oluşmasına hizmet etmiştir (Özdemir, 2023: 319). Dünya tarihi, her dönemde birbirinden farklı özelliklere sahip küresel güçlere şahit olmuştur. Tüm küresel güçlerin ise dünya siyasetini, belirli bir alan üzerine domine etmeye çalıştığı görülmüştür. Daha önceki küresel güçlere nazaran ABD'nin, daha farklı bir küresel güç olma hedefi güttüğü anlaşılmıştır.

Sahip olduğu teknolojik ve ekonomik güç odakları ile küresel siyaseti, her yönü ile domine etmeye çalışan ABD'nin siyasal, ekonomik, kültürel ve askeri hedefleri olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle askeri hedeflerine ulaşmak için NATO'yu önemli bir aktör olarak sahaya süren ABD, bu noktada Türkiye'ye çok ciddi şekilde ihtiyaç duymaktadır. Bu temelde, Türkiye-ABD ilişkileri analiz edilince büyük resmi görmek daha da kolaylaşmaktadır.

Bu çalışmada, kökleri oldukça derine uzanan Türkiye ve ABD ilişkilerinin, Soğuk Savaş sonrasında NATO ekseninde nasıl bir gelişme kaydettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Sonrasında, iki ülke ilişkilerinin dünyanın farklı coğrafyalarında ne şekilde yankı uyandırdığı analiz edilmiştir. Daha sonrasında ise 21. yüzyılın ilk çeyreği biterken, iki ülke ilişkilerinin geliştiği yön ve varacağı nokta konusunda tespitlerde bulunulmuştur. En nihayetinde ise iki ülke ilişkilerin gelişmesi için atılması gereken adımlara değinilmiştir.

Çalışma sürecinde, literatür taraması yapılmıştır. Farklı dillerde hazırlanan bilimsel eserler analiz edilmiştir. Analiz edilen eserlerden toplanan bilgilerle çalışmanın alt yapısı oluşmuştur. Çalışmanın içeriğinde, yer yer tarihi bilgilere yer verilerek, çalışma derinleştirilmiştir. Tüm analiz ve tartışmalar sonucunda çalışmamız, bir derleme eser olma mahiyetine erişmiştir.

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNİN SİYASAL YAPISI

1970'li yıllarda küresel alanda iki siyasi blok arasındaki göreceli iyileşen ilişkiler, 1970'lerin sonlarından itibaren yeniden gerilmeye başlamıştır (Uslu, 2015: 166). Bu tarih sonrasında, ABD'nin önceki dönemlerden oldukça yüksek bir oranda, Türkiye ile NATO ittifakı içerisinde yakınlaşma isteği olduğu anlaşılmıştır. Bu olgunun arkasında yatan temel nedenin, ABD'nin güvenlik arayışı olduğu bilinmiştir.

Genel anlamda “ulusal güvenlik” terimi, bütün ulus-devletlerde olduğu gibi ABD'nin de dış politikasının inşasında esas alınan en ciddi terimlerden biridir (Erhan, 2021: 77). Bu temelde ABD'nin, Türkiye ile NATO çatısı altında ilişkileri geliştirmek yönünde bir yaklaşım sergilemesi, oldukça doğaldır. Özünde ABD'nin bu yaklaşımı sergilemesinin reel-politik bir çerçevesi bulunmaktadır.

Türkiye, ABD ve AB için büyük önem taşımaktadır. ABD ise hem AB'nin hem de Türkiye'nin yalnızca ilk ve en önemli ortağı değildir, aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa entegrasyonunun, en kararlı destekçileri arasındadır (Tocci, 2012: 399). ABD'nin, Türkiye'yi Avrupa'ya entegre etmek konusundaki ısrarının birçok nedeni olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenler içerisinde en önemlisi ise ABD'nin, kendi ekonomik ve siyasal güvenliği için AB'nin güven içinde olması gerektiği düşüncesidir. AB'nin güven içinde olabilmesi için ise Türkiye'nin desteği, büyük bir önem taşımaktadır. Bu olgunun farkında olan ABD'nin, Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'yi önemli bir kıtasal birlik olan AB'ye yakınlaştırma çabası, oldukça önemli bir noktaya gelmiştir. Bu noktada dönem dönem ABD'nin ve AB'nin, çeşitli fikir ayrılıkları içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, 21. yüzyılın ilk on yılında ciddi dalgalanmalara ve belirsizliklere sahne olmuştur. Irak'taki savaş, iki müttefik arasındaki ilişkilerin kötüleşmesinde büyük rol oynamıştır (Sayarı, 2013: 129). 2003 Irak Savaşı üzerinden Türkiye-ABD ilişkilerini, analiz edecek olursak derin krizlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. ABD'nin küresel çatışma potansiyelini, Orta Doğu'ya taşımak adına uygulamaya çalıştığı bu politika, dönem dönem Türkiye tarafından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Özellikle 2003 yılında Türkiye'nin hür siyasal iradesi ile verdiği bir karar sonucu, ABD ve Türkiye arasında önemli bir soruna neden olan Tezkere Krizi, iki

ülke ilişkilerinde derin bir kırılmaya neden olmuştur. Sonrasındaki süreçte ise iki ülke ilişkilerinin, herhangi bir kesintiye uğramaksızın devam ettiği anlaşılmıştır.

Ankara-Washington dış politika anlaşmazlıklarının en keskin olanı ise Suriye iç savaşında, karşıt güçlere verdikleri destek ve Esad rejimine yönelik tutumlarından kaynaklanmıştır (Martin, 2019: 263). ABD, Suriye iç savaşında sadece kendi çıkarlarını gözeterek, bir dış politika belirlerken Türkiye, savunmasız bir şekilde Esad rejiminin zulmü altında kalan, mahsun Suriye halkının geleceği için insancıl bir dış politika belirlemiştir. Bu nedenle iki ülkenin Suriye politikası, çatışır bir noktaya gelmiştir.

Öte yandan ABD'nin Suriye politikası, Türkiye'nin sınır güvenliği için de ciddi bir soruna neden olmuştur. Suriyeli göçmenler konusunda da ABD'nin verdiği taahhütleri, yerine getirmedeği görülmüştür. En nihayetinde ise ABD'nin Suriye politikası, kimi çevrelerce Türkiye'nin, Orta Doğu'daki savaşın içine çekilme çabası olduğu yönünde yorumlanmıştır.

ABD çıkarlarına yönelik küresel zorluklar zaman içinde değiştikçe, ABD'nin Soğuk Savaş döneminden bu yana, NATO'nun önemli bir müttefiki olan Türkiye ile ilişkileri de gelişmiştir (Zanotti, 2015: 1). Bu temelde, ABD-Türkiye ilişkilerini, küresel şartlar dahilinde okumamız gerekmektedir. ABD'nin, 21. yüzyılda devam ettirmeye çalıştığı küresel hegemonyası, doğrudan bir şekilde Türkiye-ABD ilişkilerini etkilemektedir. Özellikle ABD'nin küresel askeri politikaları noktasında NATO'ya yüklediği misyon üzerinden, iki ülke ilişkilerinin derinleştiği anlaşılmaktadır.

Yarım yüzyıldan fazla bir süredir Türkiye ile sağlam ve iyi ilişkiler, ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarlarının ilerlemesinde, merkezi bir rol oynamıştır, sonrasında ise ilişkiler, büyük ölçüde 2003 Irak Savaşı ve sonrasındaki yönetim nedeniyle gerginleşmiştir (Peerzada, 2016: 16). ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında, Irak'ın istikrarsızlaşması ve terör örgütlerine alan açılması sonucunda Türkiye ile ABD ilişkilerinde sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Türkiye'nin yanı başında bulunan bir bölgenin terörize olması, Türkiye'nin kabul edeceği bir durum değildir. Bu nedenle Türkiye, uluslararası hukuktan doğan hakları temelinde, terör örgütleri ile mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Irak topraklarında yer ve imkân bulan terör örgütlerinin, dolaylı ve doğrudan olarak en çok zarar verdiği ülkelerin başında, Türkiye gelmektedir. Ayrıca, bölge haklarının göç yollarına düşerek ulaştığı ülkelerin başında da yine Türkiye bulunmaktadır. Dönem dönem bölgede varlık gösteren terör örgütlerinin, ABD'ye bağlı birtakım askeri yapılarla temas kurması ve destek görmesi sonucunda, Türkiye'nin sınır güvenliği sorunu ortaya çıkmıştır. Yaşanan sürecin, iki ülke ilişkilerine zarar vermesinin temelinde, bu durumun önemli bir etkisi bulunmaktadır. Her uluslararası platformda Türkiye ile stratejik ortak olduğunu vurgulayan ABD'nin, Orta Doğu'da terör örgütleri üzerinden yürüttüğü politikalar, ABD'nin samimiyetsiz tavırlar sergilediğini gün yüzüne çıkarmaktadır.

20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın ilk on yılında, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, esas olarak güvenlik odaklı olmuştur (Makaradze and Makaradze, 2018: 1). Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun bir misyon değişikliğine giderek, yeni bir tehdit tanımlı yaptığı görülmüştür. Bu tehdit tanımında ise küresel ölçekli terörizmle mücadelenin öne çıktığı anlaşılmıştır. Süreç içerisinde ise ABD'nin, NATO öncülüğünde ortaya koyduğu tehdit tanımından saptığı ve kimi dönemlerde, terör örgütleri üzerinden birtakım operasyonlar yürüttüğü görülmüştür. Gerek Irak'ta gerekse de Suriye'de ABD'nin ortaya koyduğu politikanın arka bahçesinde, bu olgunun varlığı göze çarpmaktadır. Yaşanan gelişmeler dizisi, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde tikanmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Bir taraftan Türkiye ile ilişkilerini geliştirmekten yana olduğunu vurgulayan ABD'nin, öte yandan terör örgütleri ile kurduğu doğrudan ve dolaylı ilişki ağı, Türkiye için kabul edilemez bir noktaya ulaşmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin AB ile entegrasyonunu desteklediğini ifade eden ABD'nin, Türkiye'ye zarar vermeye çalışan yapılarla ilişki kurması neticesinde, birtakım AB üyesi ülkelerin de Orta Doğu'daki terör örgütlerine, imkân sağladıkları görölmüştür.

Süreç içerisinde Türkiye'nin, AB'ye katılım arayışının ABD'den daha güçlü bir savunucusu olamaz gibi bir intiba, ortaya çıkmıştır. Washington'daki birbirini izleyen yönetimler, Türkiye'nin Avrupa'nın asli bir parçası olduğunu, Ankara'nın tarihsel ve siyasi olarak Avrupa'nın, SSCB'ye (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) karşı savunmasında kritik bir rol oynadığını ve artık medeniyetler arası uçurumun kapatılmasında vazgeçilmez bir ülke olduğunu, güçlü bir şekilde ileri sürmüşlerdir (Barkey, 2008: 31). İfade edilen tüm söylemlere rağmen ABD'nin, Türkiye'ye karşı olan yaklaşımında, bir samimiyetsizlik olduğu görölmüştür. Bir taraftan Türkiye'yi kaybetmek istemeyen ABD'nin diğer taraftan Türkiye'nin sahip olduğu siyasi ve kültürel mirastan rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Orta Doğu'da aktif bir rol alması hem ABD'yi hem de AB'yi rahatsız etmektedir. Her iki aktörün de Türkiye'ye karşı temkinli yaklaşmalarının arka bahçesinde, bu olgunun var olduğu göze çarpmaktadır.

Bilindiği üzere George W. Bush yönetiminin son dönemlerinde ABD-Türkiye ilişkilerini ele alışı incelendiğinde, iki sabit nokta ortaya çıkmıştır: Bir yandan iki ülke ilişkilerinin her fırsatta "ortak değerler ve çıkarlara" dayalı bir ilişki olduğu vurgulanırken, öte yandan yaşanan krizler ve işlevsel bozukluk ile iki ülke ilişkileri, dünya rekoru kırmıştır (Parris, 2008: 5). Yaşanan krizlerin temelinde ise ABD'nin ortaya koyduğu samimiyetsiz yaklaşımın olduğu görölmektedir. Soğuk Savaş sonrasında "tek kutuplu" dünyanın adeta bir jandarmasına dönüşen ABD'nin, küresel siyaseti salt güç ile dizayn etme adına ortaya koyduğu çok yönlü politikalar nedeniyle Türkiye-ABD ilişkilerinde krizler yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bir dönemlere kadar dünya üzerindeki çatışma bölgelerine bizzat müdahale eden ABD'nin, son dönemlere gelindiğinde terör örgütleri üzerinden bir "vekalet savaşı" yürütmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle ABD'nin, Türkiye gibi önemli aktörlerle sorunlar yaşadığı sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Temelde, ABD'nin siyasi aklı, önemli bir ikilem içerisinde. Bir taraftan Türkiye gibi önemli aktörlerin müttefikliğini kaybetmek istemezken diğer yandan daha az maliyeti olan "vekalet savaşları"nın cazibesi nedeniyle de terör örgütlerini kullanmaya çalışmaktadır.

Bu temelde, Soğuk Savaş sonrasında iniş ve çıkışlarla devam ederek günümüze gelen Türkiye-ABD ilişkilerinin siyasi mahiyetini, ABD'nin küresel hegemonyasını sürdürme arayışı oluşturmaktadır. Türkiye'ye karşı takındığı samimiyetsiz politikaları, bu temel üzere okumak gerekmektedir. Bu süreçte Türkiye'nin ise gerek sahada gerekse de masada gereken cevabı hem ABD'li yetkililere hem de terör destekçisi birtakım AB ülkelerine en iyi şekilde verdiği görölmektedir.

3. 21. YÜZYILIN KÜRESEL KONJONKTÜRÜ DAHİLİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNİN SİYASAL EKSENİ

Yakın bir dönemden beri Türkiye'nin Orta Doğu'daki yeni aktivizmi, özellikle de İran ve Suriye ile olan yakın bağları, Washington'un bazı çevrelerinde endişeye neden olmuştur (Larrabee, 2007: 111). Sahip oluğu siyasi kültür sayesinde Orta Doğu ülkeleri ile yakın ilişkiler kurma konusunda büyük başarılar gösteren Türkiye, ABD tarafında ciddi bir telaşa sebep olmuştur. Bu telaşın arkasında yatan ana neden ise Türkiye'nin, Batı ekseninden çıkacağı yönündeki düşüncedir.

Özellikle Türkiye'nin, Batı ile entegre olmak yerine Orta Doğu ile entegre olarak İslamlaşacağı düşüncesi, özelde ABD genel manada ise Batı ittifakı için önemli bir tedirginlik nedeni olmuştur.

Son dönemlerde ABD'li politika yapımcıların, İran'ın nükleer hırslarının stratejik sonuçları da dahil olmak üzere, Türkiye'nin diğer güvenlik kaygılarına, daha fazla dikkat etmesi gerekmiştir (Larrabee, 2007: 114). Türkiye'nin sınır komşusu olan İran'ın, nükleer silahlar elde etme ihtimali, Türkiye için ciddi bir olgu olarak kendini göstermektedir. Bu noktada Türkiye'nin, ABD öncülüğünde NATO'dan gerekli askeri teçhizatları edinmesi noktasında desteklenmesi oldukça önemlidir. Yaşanan gelişmeler dizisi ise ABD'nin, özellikle hava savunma sistemleri konusunda Türkiye'ye gerekli desteği vermediğini göstermektedir.

NATO üyesi olan Türkiye, sorunlu Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu bölgelerinin ortasında yer almakta olup Orta Asya, Kafkaslar ve Avrupa arasında, kritik bir enerji ve geçiş merkezidir (Migdalovitz, 2010: 1). Sahip olduğu stratejik konum ve siyasi geçmiş ile dünyanın tüm önemli coğrafyalarına ulaşan ve bu bölgelerdeki ülkelerle yapıcı ilişkiler kurmayı başaran Türkiye'nin, 21. yüzyılda küresel siyasetteki önemi, gün geçtikçe artmaktadır. Bu realitenin, ABD'nin siyasal aklı tarafından kavranması önem arz etmektedir.

İki ülke arasında yapıcı ilişkilerin sürebilmesi için ABD'nin, Türkiye'nin bölgesel ve küresel siyasetteki önemini, bir daha değerlendirmesi gerekmektedir. Küresel siyasette yaşanan gelişmeler dizisi, artık Türkiye'nin terör örgütleri üzerinden dizayn edilemeyecek bir ülke konumuna geldiğini göstermektedir.

Geçmiş dönemlerde Türkiye, kendisini bölgesinden izole edilmiş, Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya'daki sorunlarla mücadele eden, Suriye, Irak, İran, Sovyetler Birliği, Yunanistan ve Kıbrıs'taki düşman komşularıyla çevrelenmiş bir ülke olarak tasvir etmiştir (Migdalovitz, 2010: 2). Soğuk Savaş sonrasında ise küresel siyasette yaşanan değişimler ile Türkiye'nin, kendi bölgesinde ve küresel alanda karşılaştığı sorunlarla mücadele edebilme kapasitesinin arttığı görülmektedir. Artık kendi sorunları ile mücadele etmekten yorgun düşen bir Türkiye yerine, bölge ülkelerinin sorunlarına koşan ve bölgesel bir güç olmanın da ötesinde küresel bir güç olmaya doğru ilerleyen bir Türkiye öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin kısa süre içerisinde küresel siyasette kat ettiği bu ilerleme, pek tabii ki ABD'li siyasilerin gözünden kaçmamaktadır. Türkiye, artık alternatifleri birden çok olan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu nedenle ABD ve Türkiye arasında yapıcı ilişkilerin devam edebilmesi için ABD'nin, Türkiye'ye karşı her alanda daha samimi politikalar üretmesi oldukça önemlidir.

NATO ittifakına bağlılığını vurgulamaya devam eden Türkiye'nin, birçok politik konuda artık Washington'dan çok, Moskova'ya yakın bir noktada olduğu görülmüştür, bu paradoks Ekim 2019'da başlayan, Türkiye'nin Kuzeydoğu Suriye'deki Barış Pınarı Harekâtı'na verilen uluslararası tepkilerle bir anda ortaya çıkmıştır (Hale, 2019: 25). Yaşanan gelişmeler dizisi, Batılı ülkeleri şaşırtsa da Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanarak, terör örgütleri ile etkin bir şekilde mücadele edebilmek için bu harekate başlamıştır. Perde önünde Türkiye ile müttefik olduğunu ifade eden ABD'nin, perde arkasında bölgedeki terör yapılarına imkân sağlaması nedeniyle gerek Orta Doğu'da gerekse de birçok dünya coğrafyasında Türkiye ve Rusya arasındaki politik iletişimin güçlendiği görülmüştür.

Öte yandan, Türkiye'nin Suriye politikası 2015'ten bu yana, İran ve Suriye'nin baskın dış aktörü olan Rusya ile ilişkilerinden derinden etkilenmiştir (Hale, 2019: 30). Suriye topraklarında politika üretmeye çalışan İran ve Rusya ile Türkiye'nin politik iletişimi, eskiye oranla oldukça artmıştır. Özellikle Rusya ile yaşanan diplomatik gelişim, ABD'li siyasileri oldukça tedirgin etmiştir.

Rusya ve Türkiye arasında dönem dönem birtakım krizler yaşansa da ilişkilerdeki gelişim, önemli bir noktaya varmıştır.

Türkiye, Avrupa'dan Orta Doğu'ya, Kafkasya'dan Afrika'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar birçok bölgede belirleyici bir aktör haline gelmiştir (Buhari Gulmez, 2020: 475). Gerek iç politikada gerekse de dış politikada yaşanan köklü değişimlerle beraber Türkiye'nin küresel siyasetteki önemi, oldukça artırmıştır. Bu temelde, Türkiye eskiye nazaran ABD için daha da vazgeçilemez bir müttefik konumuna gelmiştir. Yaşanan gelişmeler dizisi, iki ülke ilişkilerinin daha da gelişebilmesi için artık ABD'nin, daha fedakâr olan taraf olmasını gerektirmektedir.

Bilindiği üzere Moskova'dan Türkiye'ye gelen tehdidin azalmasıyla "tehdit dengesi" tezi, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin NATO üyeliğinin açıklayıcı gücü olma özelliğini, kısmen de olsa kaybetmiştir (Buhari Gulmez, 2020: 479). Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'yi, komünist tehditten korumak adına NATO ittifakına dahil ettiğini vurgulayan ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında elinde bir kozu kalmamıştır. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrasında ise Rusya ve Türkiye ilişkilerinde yapıcı gelişmelerin yaşanması, özellikle askeri alanda yaşanan iş birlikleri, küresel siyasette birtakım dengelerin değişmeye başladığına işaret etmiştir.

Özünde, Türkiye-ABD ilişkilerinin müttefiklik seviyesine ulaşması, Soğuk Savaş dönemine denk gelmiştir (Doğan, 2019: 138). Dolayısı ile ABD-Türkiye ilişkilerinin temelinde yatan olgunun, küresel güvenlik arayışı olduğu anlaşılmaktadır. Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde de aynı mantık üzerine, iki ülke ilişkilerinin gelişerek bugüne geldiği anlaşılmaktadır.

Türkiye-ABD ilişkileri, genel manada askeri ya da siyasi temelde ilerlemiş, iki toplum arası ilişkiler derinleşmemiş ve toplumlar arasındaki kanallar oluşturulmamıştır (Öztürk, 2011:8). Tek yönlü bir ilişki ağına sahip olan Türkiye-ABD ilişkileri, uzun bir dönem belli bir kanal üzerinde ilerlemek zorunda kalmıştır. İki ülke arasında yaşanan iletişimin, kırılğan olmasının temelinde yatan ana neden de bu olgu olmuştur. Dar kalıplar üzerinde ve siyasi aktörler arasında ilerleyen iki ülke ilişkileri, kırılğan bir mahiyete sahip olmuştur.

İki ülke ilişkilerinin, bu kırılğan yapıdan sıyrılabilmesi için toplumlararası iletişimi artırmak adına yeni kanalların açılmasının, oldukça gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu olgunun gerçekleşmesinin, bugün için epey bir zaman alacağı anlaşılmaktadır. Çünkü birçok yönü ile Türkiye-ABD ilişkilerinde krize neden olan konular canlılığını korumaktadır.

Bilindiği üzere Soğuk Savaş'ın akabinde, Türkiye-ABD ilişkilerindeki anlaşmazlık noktalarından biri de Türkiye'nin, Yunanistan ile yaşadığı sorunlu ilişkiler olmuştur (Molla, 2009: 32). Gerek Ege'de gerekse de Akdeniz'de Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunlu ilişkiler, bir şekilde Türkiye-ABD ilişkilerini etkilemiştir. Özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan sorunlar, tam manası ile ABD için çok büyük bir önem arz etmiştir. Yaşanan gelişmeler dizisi, Kıbrıs konusunda ABD'nin, Yunanistan'ın tezlerinin yanında yer almasının tek nedeninin, Yunanistan'ı desteklemek olmadığını göstermiştir. ABD'nin, Kıbrıs konusundaki ısrarının arka bahçesinde, Akdeniz'de kendi çıkarlarını korumak gayesi olduğu anlaşılmaktadır.

2000'li senelere gelindiğinde, 11 Eylül olayları ile uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan global kırılma, ABD'nin "terörle mücadele" noktasında, değişen Orta Doğu'ya yönelik dış politikası ile Türkiye'nin bu politikadaki konumu, büyük bir önem derecesine ulaşmıştır (Cankurtaran ve Gençkaya, 2019: 142). 11 Eylül'de yaşananları, küresel ölçekli terörizmin gelişimi için bir milat olarak kabul edecek olursak, bu tarihten sonra tam manası ile ABD'nin dış politikasının, büyük bir değişim yaşadığı ve en önemli dış politika önceliğinin, küresel ölçekli terörizm ile mücadele olduğu görülmüştür.

Küresel ölçekli terörizm ile mücadele etmek gayesi ile Orta Doğu'da ve diğer Müslüman coğrafyalarda politika üretmek isteyen ABD'nin, Türkiye'ye çok ciddi bir şekilde ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır. Her yönü ile bölgesel ve küresel alanda yaşanan gelişmelerden etkilenen Türkiye-ABD ilişkileri, günümüze gelindiğinde dahi bu hassas yapısını, korumaya devam etmektedir. Bu nedenle tüm dünya coğrafyalarında, çatışan çıkarlar nedeni ile ABD-Türkiye ilişkilerinde bir krizin yaşanma ihtimali varlığını korumaktadır.

Günümüze gelindiğinde, küresel siyasi dengeler içerisinde Türkiye-ABD ilişkilerinin en hassaslaştığı noktanın, Doğu Akdeniz olduğu görülmektedir. Özellikle bu bölgenin sahip olduğu hidrokarbon kaynakları nedeniyle iki ülke ilişkilerinde her an için yeni bir krizin yaşanma ihtimalinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

4. NATO EKSENİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

1949 yılının Nisan ayında 12 devlet eliyle imzalanan Washington Anlaşması ile ortaya çıkan NATO, Soğuk Savaş yıllarının bir ürünü olmuştur (Çelik, 2023: 96). Her yönü ile dönemin siyasi ve askeri dengelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan NATO'nun, ilk dönemlerden bugüne sahip olduğu askeri ve siyasi misyonu artırarak günümüze ulaşmayı başardığı görülmektedir.

DP'nin (Demokrat Parti) 1950'de iktidara geldiğinde NATO üyeliğini ve ABD'nin safında yer almayı bir amaç olarak beliresinde Türkiye'nin yaşadığı SSCB baskısı ve güvenlik sorunu kadar, bu tercihin kendileri açısından önemli bir iç politika argümanı olması da oldukça etkili bir neden olmuştur (Bulut, 2008: 40). Yaşanan gelişmeler dizisi, Türkiye'nin NATO ekseninde ABD ile yapıcı ilişkiler kurmasının ve bu ilişkileri, daha üst bir seviyeye taşıma noktasında ortaya koyduğu iradenin, iç ve dış nedenlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Günün şartları içerisinde Türkiye'nin rasyonel bir adım atarak böyle bir tercihte bulunduğu görülmektedir.

1960'lı yıllara gelindiğinde ise Orta Doğu'daki etkili yerini kaybeden İngiltere'nin bu yeri ABD'ye bırakması, ABD'nin bölgede SSCB'yi engelleme gayesi ve İsrail'in güvenliğini sağlamak istemesi gibi sebeplerle ABD, Kıbrıs'a ilgi göstermiştir (Algür, 2020: 63). Bu temelde ABD ve Türkiye'nin dönem dönem sorunlu ilişkiler yaşadığı görülmüştür. Bir yandan Türkiye ve ABD arasında NATO ekseninde ilişkiler geliştirilmek istenirken, Orta Doğu ve Akdeniz'deki çatışan çıkarlar nedeni ile ilişkilerde sorunlar yaşanmıştır. Yaşanan tüm sorunlara rağmen Soğuk Savaş sürecinde Türkiye-ABD ilişkilerinde NATO'nun oldukça önemli bir yet tuttuğu görülmüştür.

Soğuk Savaş'ın akabinde oluşmaya başlayan olası tehditlerin hiçbiri, NATO üyeleri için Sovyetler'den gelen tehdit oranında bir ortak kimlik ve kader birliği hissi uyandırmamıştır (Oğuzlu, 2012: 104). Bu nedenle Soğuk Savaş sürecindeki NATO'ya bağlılık hissi, Soğuk Savaş sonrasında etkisini yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. Türkiye'nin de Soğuk Savaş sürecinde NATO'ya olan yakınlığının temelinde, aynı tehdidin etkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında diğer NATO üyesi ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de birtakım çevreler tarafından NATO'ya üyeliğin eleştirildiği görülmüştür.

Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'nin temel gayesi, politik, diplomatik ve askeri izolasyondan sıyrılmak ve bu amaca ulaşırken, ekonomik kalkınmayı da bu amacın içine oturtabilmek olmuştur (Bilge-Criss, 2012: 13). Süreç içerisinde Türkiye'nin bu amacını, tam olarak gerçekleştirdiği görülmemiştir. Öte yandan ABD önderli NATO'ya üye olmanın, Türkiye'ye hiçbir şey kazandırmadığını söylemek de mümkün değildir. Küresel şartlar dahilinde Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin, bir konjonktürel gereklilik olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin NATO üyesi olma sürecinin en başından beri, Türkiye'de konuşlanması ya da aktif hale getirilmesi tasarlanan askeri üsler, iki taraf arasında pazarlık sürecinin en ciddi

maddelerinden biri olarak öne çıkmıştır (Bölme, 2012: 55). Bu süreçte, Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı NATO'nun en uç karakolu olarak tanımlanması, Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konumdan kaynaklanmıştır. Bu nedenle NATO savunma sistemlerinin ve askeri üslerin, Türkiye'ye konuşlandırılması önemli bir öncelik olmuş ve bu konuda Türkiye ile muhatapları arasında, ciddi birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Dolayısı ile Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle masada eli güçlü olan taraf konumuna gelmiştir.

Genel itibari ile Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'nin dış politikasını oluşturan ana unsur, Sovyetlerden gelen tehdit ve bu tehdit karşısında ulusal güvenliğin oluşması amacıyla ittifaklara yönelme eğilimi olmuştur (Akkaya, 2012: 6). Bu temelde, Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'nin NATO üyeliğinin gerçekleştiği görülmüştür. Yaşanan gelişmeler dizisi, Türkiye'nin NATO üyeliğinin hem NATO'nun güvenliği hem Türkiye'nin güvenliği için gerekli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle her iki tarafın da küresel şartlar nedeniyle bu üyeliğin gerçekleşmesinden yana tavır aldıkları görülmektedir.

NATO, Soğuk Savaş sonrası dünyaya uyum sağlamış olmasına rağmen, Kosova'daki deneyimlerin bir sonucu olarak, sürekli askeri operasyonların gerçekleştirilmesinin uygunluğu sorgulanmaya başlanmıştır (Johnston, 2017: 164). Soğuk Savaş sürecinin en önemli askeri aktörlerinden biri olan NATO'nun, Soğuk Savaş sonrasında dünyanın farklı coğrafyalarında aynı mücadeleyi vermesi hem ittifakın birtakım üyelerince hem de diğer dünya ülkeleri tarafından eleştirilmiştir. Bu noktada karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır: NATO neden küresel alanda ortaya çıkan tüm sorunlara müdahale etme gereği duymaktadır? Yaşanan gelişmeler zinciri, tarihsel bir perspektif dahilinde analiz edilince bu sorunun cevabı oldukça net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. NATO, Soğuk Savaş sonrasında varlığını devam ettirmek ve gerekli bir yapı olduğunu ifade edebilmek için çeşitli sorunlara askeri müdahaleler yapmak gereği duymuştur. Bu noktada belirleyici olan temel unsurun ise ABD'nin siyasal aklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu temelde, NATO'nun devamlılığında yana tavır alan ABD'nin, özellikle askeri konularda Türkiye'ye büyük bir ihtiyacı bulunmaktadır, dolayısı ile ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında NATO'yu devam ettirmek konusundaki ısrarı Türkiye'yi, ABD için vazgeçilmez bir askeri müttefik konumuna tekrar getirmiştir.

NATO, Kosova hava harekâtındaki deneyimi sonrasında, önemli bir organizasyonel adaptasyon üstlenmiş ve bu değişiklikleri, 11 Eylül'den sonra yükseltmiştir. Organizasyonel adaptasyonların çoğu, başlangıçta entegre askeri yapıyla ilgili olmuş, fakat daha sonrasında ittifakın üyeliğinin genişlemesi süreci de hızlı bir şekilde devam ettirilmiştir (Johnston, 2017: 168). NATO'nun hem askeri imkanlarını hem de üye sayısını artırmak noktasında ABD'nin göstermiş olduğu gayret, bu süreçte gözden kaçmamıştır. İlerleyen süreçte ise ABD önderliğindeki NATO'nun, üye sayısını artırmak noktasındaki girişimi, özellikle Rusya başta olmak üzere çeşitli dünya ülkelerinden tepki çekmiştir. Yaşanan süreç, NATO'nun varlığını korumak için ABD'nin ciddi bir mücadele verdiğini göstermiştir.

Özünde, 20 Ocak 1993 tarihinde, ABD Başkanı olarak göreve gelen Bill Clinton'un aklında NATO'nun genişlemesi konusunda bir düşüncenin olmadığı bilinmektedir (Asmus, 2002: 18). Daha sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda ise ABD'nin siyasal aklı, NATO'nun varlığını koruması ve genişlemesi yönünde bir eğilim sergilemiştir. Bu eğilimin temelinde ise ABD'nin sahip olduğu küresel hegemonyayı sürdürmek olduğu anlaşılmıştır. Dünya üzerinde sert güç unsurları olmadan, küresel hegemonyasını devam ettiremeyeceğini anlayan ABD'nin, küresel ölçekli terörizmi bahane ederek, NATO'yu genişletmek yönünde bir eğilim göstermiştir. Bu noktada, Türkiye'nin sahip olduğu askeri kabiliyetler ve stratejik konum ise ABD için oldukça büyük bir önem ifade etmiştir.

Bilindiği üzere, NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'ya kapısının açılmasına paralel olarak Washington ve müttefikleri, ittifakın misyonunu, bir bütün olarak kıtasal güvenliğinin yanı sıra, üyelerin yakın sınırların ötesinden gelebilecek yeni tehditlerin ele alınması ihtiyacını da içerecek şekilde güncellemişlerdir (Asmus, 2002: 19). Yaşanan gelişmeler zinciri, her yönü ile Soğuk Savaş sürecine oranla NATO'nun daha da büyük bir gelişme içerisine girdiğini göstermektedir. Bu nedenle küresel güçler ile çıkar çatışması içerisine giren ABD önderli NATO'nun, ilerleyen süreçlerde yeni bir çatışmanın fitilini ateşlemesi muhtemel gözükmektedir. Yakın tarihte yaşanan Rusya-Gürcistan (2008) ve Rusya-Ukrayna (2022) Savaşı'nın temelinde de aynı olgunun, yani NATO'nun genişleme hamlelerinin büyük bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan tıpkı diğer dünya coğrafyalarında olduğu gibi ABD önderli NATO'nun, Orta Doğu ile de yakından ilgilendiği bilinmektedir. NATO'nun her iki temel direği olan ABD ve onun Avrupalı müttefikleri, Orta Doğu için her zaman ayrı ayrı vizyonlara sahip olsalar da ABD'nin, Orta Doğu'da Avrupa'dan daha fazla stratejik çıkarları bulunmaktadır (Orfy, 2011: 41). Bu nedenle Orta Doğu ülkelerine karşı da çeşitli politikalar üretmeye çalışan NATO'nun temel amacının, bölgede öncelikle ABD, sonra ise diğer Avrupa ülkelerinin çıkarlarını korumak olduğu anlaşılmaktadır.

ABD önderli NATO'nun, Orta Doğu'da verimli bir dış politika üretebilmesi için de Türkiye'ye ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye, sosyo-politik imkanları ve tarihi mirası ile Orta Doğu ülkeleri için önemli bir konumdadır. Bu nedenle ABD'nin Orta Doğu politikaları için Türkiye, oldukça önemli bir noktada durmaktadır.

Bilindiği üzere, 1991 Stratejik Konsepti, NATO için yeni bir yön doğurmuştur, bu konsept, ittifakın yalnızca askeri değil, aynı zamanda siyasi bir örgüt haline gelmesini sağlayan tam ve radikal bir değişime işaret etmiştir (Orfy, 2011: 70). Bu konsept dahilinde ABD önderli NATO'nun, sadece askeri bir yapı olarak devam edemeyeceğini anladığı ve bu temelde, yeni birtakım misyonlar edinerek, küresel siyasete entegre olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu noktada, mevcut yapının devamı ve yeni üyelerin katılımı ile NATO'nun yeni siyasi misyonlar kazanması, ABD'nin temel gayelerinden biri olmuştur. Atılacak tüm askeri ve siyasi adımlar için ise Türkiye'nin ittifakın asli unsuru olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Süreç içerisinde tıpkı Orta Doğu'ya yönelik olduğu gibi NATO'nun Orta Asya'ya yönelik birtakım politikalar geliştirdiği de görülmüştür. NATO'nun Orta Asya ülkeleriyle ortaklıklarını geliştirmeyi ve ortaklık konseptini, Büyük Orta Doğu'yu kapsayacak şekilde genişletmeyi amaçlayan NATO'nun 2004 İstanbul Zirvesi'nde alınan kararlar, bazı müttefiklerin NATO'nun artık bu yönde çaba göstermesi gerektiğine olan inancını da yansıtmıştır (Moore, 2007: 5). Yaşanan süreç, NATO'nun yaşadığı siyasal gelişimin, ittifak üyelerince de desteklendiğini göstermektedir.

Sadece askeri bir yapı olarak kalmanın daha maliyetli bir iş olduğunu anlayan birtakım ittifak üyelerinin, ABD öncülüğünde NATO'nun siyasi gelişim ve iletişimini destekleyerek, farklı dünya coğrafyalarındaki kendi çıkarlarını koruma gayreti gütmüşlerdir. Orta Asya ülkeleri ile ilgili olan bir zirvenin, Türkiye'de gerçekleşmesi ise ABD önderliğindeki NATO'nun, Türkiye'nin sahip olduğu sosyo-kültürel kimliklerin, ne kadar önemli olduğunu kavradığını göstermiştir.

Tarihsel olarak NATO'nun bütünlüğünün, yalnızca Sovyet tehdidine bağlı olduğunu asla varsaymayan alternatif bir NATO görüşü vardır, bu görüşün taraftarları, NATO'nun Batı Avrupa'nın entegrasyonundaki rolüne ve üyelerinin paylaştığı ortak değerlere, vurgu yapmışlardır (Moore, 2007: 10). Soğuk Savaş sonrasında bu bilinç üzerine NATO'nun, daha da gelişerek varlığını korumaya çalıştığı anlaşılmıştır. Bu noktada, Türkiye de Batı ittifakının bir parçası olarak lanse edilerek, Türkiye'nin ittifak içerisindeki devamlılığı korunmak istenmiştir.

Yaşanan gelişmeler dizisi, NATO üyesi olan Avrupalı ÷lkelerin ve özellikle de ABD'nin, Türkiye'nin NATO içerisindeki rolüne, büyük bir önem verdiklerini göstermektedir. Özellikle Türkiye'nin bu ittifak içerisinde kalması, en önemli öncelik olarak ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde Rusya'nın, Doğu Avrupa'yı tehdit eder bir hale gelmesi ise NATO içerisinde Türkiye'nin önemini, daha da artırmıştır. NATO üzerinden Türkiye-ABD ilişkilerini, bu çizgi üzerinden okumak oldukça doğru sonuçlara ulaşmamıza imkân sağlamaktadır.

5. ABD VE TÜRKİYE ARASINDAKİ ASKERİ İLİŞKİLERİN ARKA BAHÇESİ

Türkiye için ABD ile ilişkilerde 1945 yılından bu tarafa, neredeyse hiç değişmeden gelen temel öğe, Türkiye'nin iktisadi ve askeri konulardaki yardım gereksinimleridir (Sander, 2006: 80). Bu temel üzerine düz bir çizgi üzerinden geçmişten günümüze uzanan Türkiye-ABD ilişkileri, farklı noktalar doğru kaymış olsa da ilişkilerin temel boyutunu, bu durum oluşturmuştur. Özellikle askeri konularda Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu gereksinimler, yakın tarihte Türkiye-ABD ilişkilerinde çeşitli krizlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. F-35 meselesi ve MIM-104 Patriot hava savunma sistemleri konusunda iki ÷lke arasında yaşanan sorunlar, bu durumun en önemli örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde Türkiye ile ABD arasındaki askeri ilişkilerin, ciddi bir ekonomik yönünün olduğu da gör÷lmektedir. Örneğin Truman Doktrini (1947) ile ABD askeri yardımı sayesinde Türkiye'ye verilen askeri unsurların bakım ve yedek parça maliyetlerinin Türkiye tarafından karşılanması, Türkiye için ekonomik anlamda ciddi sorunlara neden olmuştur (Ertem, 2009: 394). Yaşanan süreç, iki ÷lke arasındaki askeri ilişkilerin, ciddi bir ekonomik boyutunun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yakın tarihte Türkiye'nin, ABD'den askeri yardım görmesi, tek başına sorunları çözmemiş ve birtakım ekonomik sorunlara neden olmuştur.

Günümüze geldiğinde iki ÷lke arasındaki askeri ilişkilerin boyutu ise oldukça farklı bir noktaya ulaşmıştır. Türkiye, artık askeri teçhizatlar konusunda önemli atılımlar yapmayı başarmış ve tedarik konusunda ise başka aktörler ile ilişki kurmaya başlamıştır. Bu durumun bir getirisi olarak ABD, Türkiye'nin genelde NATO ekseninden özeld e kendi askeri ekseninden çıktığını düşünmüştür. Dönem dönem Türkiye'yi bu tutumundan vazgeçirmek için ABD tarafından çeşitli yaptırımların uygulanmaya çalışıldığı görülse de yaşanan tüm engellemelere rağmen Türkiye'nin kararlı duruşu devam etmiştir.

Tarihi süreçte Türkiye'nin sahip olduğu askeri kabiliyetler, özü itibari ile ABD ile olan ilişkilerinin temel yapısını oluşturmuştur. Örneğin, Türk birliğinin Kore Savaşı'ndaki (1950) başarıları, Batı kamuoyunda Türkiye'ye karşı bakışın değişmesine imkân sağlamıştır (Efe, 2019: 615). Bu temel üzerine gerek NATO üyesi olan Avrupa ÷lkelerinin gerekse de ABD'nin, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğine oldukça sıcak bakmaya başladıkları gör÷lmüştür. Daha sonrasındaki süreçte ise Türkiye'nin, NATO'ya üye olması (1952) ile ABD ve Türkiye arasındaki ilişkilerin en önemli başlığını, askeri ilişkiler oluşturmuştur. Soğuk Savaş sürecinde de yine bu başlık üzerine, iki ÷lke ilişkilerinin derinleşerek devam ettiği anlaşılmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında yaşanan 11 Eylül olaylarının ilk sonucu ise ABD'nin Afganistan'a müdahalesi olmuştur (Akbaş, Çelik ve Duman, 2019: 2243). Bu süreçte uluslararası terörizm ile mücadele konusunda Türkiye'nin, ABD'ye önemli bir destek verdiği gör÷lmüştür. Küresel ölçekli terörizm ile mücadele konusunda Türkiye'nin desteğinin oldukça önemli olduğunu anlayan ABD'nin, Türkiye'nin karşılaştığı aynı sorunlar karşısında Türkiye'ye gerekli desteği vermediği anlaşılmıştır. İki ÷lke arasında askeri iş birliği konusunda yaşanan karılmanın temelini bu durum oluşturmaktadır.

Terör örgütlerine karşı çifte standart uygulayarak, Türkiye'nin hassasiyetlerine kulak vermeyen ABD, iki ülke ilişkilerinin zede almasına sebebiyet vermiştir. İlerleyen süreçte ise özellikle Orta Doğu bölgesinde Türkiye'ye zarar vermeye çalışan terör örgütlerinin, ABD ile birtakım bağlantılar içerisinde olduğu anlaşılmıştır.

Bilindiği üzere 1993 senesinde Ankara, Türkiye-ABD ilişkilerinin on yılı geçen bir süredir temel eksenini oluşturan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nı (SEİA) yenilemek amacıyla ABD'li yetkilileri, görüşmeye çağırmaya karar vermiştir (Kavuncu, 2013: 133). Yaşanan süreç, Soğuk Savaş sonrasında da Türkiye'nin, ABD ile askeri ilişkilerini kurumsal bir temel üzerine devam ettirmekten yana olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin taleplerine ABD tarafından resmi olarak olumlu yanıtlar verilse de arka perdede ABD'nin Türkiye'nin milli güvenliğine tehdit olan terör örgütlerine, birtakım imkanlar sunduğu görülmüştür. ABD'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı bu çifte standart, iki ülke ilişkilerinin ağır yaralar almasına sebebiyet vermiştir.

Türkiye, en hassas olduğu konularda özellikle Kıbrıs konusu ve terörle mücadele konusunda, müttefik olarak gördüğü ABD'den gerekli desteği alamaması, uzun bir dönemdir Türkiye tarafından ABD ile müttefikliğinin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Bugün için de iki ülke ilişkilerini sekteye uğratan ana olgunun, bu durum olduğu görülmektedir.

Öte yandan Türkiye-ABD askeri ilişkilerinde, ana aktör olarak görülen NATO'nun da Türkiye'ye karşı samimiyetsiz tavırlar içinde olduğu görülmüştür. NATO üyesi olan birçok Avrupa ülkesinde, demokratik yönetimlerin güçlenmesi ve askeri vesayet azalması konusunda aktif bir tavır sergileyen NATO'nun, süreç içerisinde Türkiye'de yaşanan askeri müdahalelere karşı sessiz kaldığı görülmüştür. Örneğin Türkiye, bir NATO üyesi olmasına karşın, en az dört askeri müdahale yaşamış ve bu müdahaleler karşısında NATO, somut bir adım atmamıştır (Gürsoy, 2014: 160). Yaşanan süreç, ABD önderliğindeki NATO'nun, Türkiye'yi askeri müdahaleler ile dönem dönem sınırlamak istediğini göstermektedir. Bu temelde, genel anlamda NATO'nun özel anlamda ise ABD'nin, Türkiye'ye karşı samimiyetsiz politikalar ürettiği görülmüştür. Bu nedenle Türkiye'de yaşanan askeri müdahalelerde gerek ABD'nin gerekse de NATO'nun aktif rol aldığı konusunda Türkiye'de kimi çevrelerden eleştirilerin geldiği görülmüştür.

Derin bir geçmişe sahip olan Türkiye-ABD askeri ilişkileri, yüzyıla yakın bir süredir varlığını korumaktadır. Dönem dönem iki ülkenin askeri ilişkilerinde krizler yaşansa da herhangi bir kopma olmadan ilişkilerin, bugüne geldiği görülmektedir. Önümüzdeki dönemlerde iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin gelişebilmesi için ise ABD'nin, yakın tarihten dersler çıkarması ve küresel şartları doğru okuması gerekmektedir. Türkiye, artık bölgesel bir güç olma potansiyelini geride bırakarak, küresel bir güç olma yolunda ilerlemektedir. Ayrıca, küresel siyaset ise "tek kutuplu" yapıdan, "çok kutuplu" bir yapıya doğru ilerlemektedir. Artık dünya siyasetini kontrol etmeye çalışan ve önemli imkanlara sahip olan bir Rusya ve Çin'in varlığı, göze çarpmaktadır. Mevcut küresel şartlar içerisinde, küresel siyasette aktif olma amacı güden tüm küresel aktörler için ise Türkiye, alternatifi olmayan bir aktör olarak varlığını korumaktadır. Önümüzdeki dönemlerde Türkiye ve ABD arasındaki askeri ilişkilerin devam edebilmesi için ABD'li yetkililerin, bu realiteyi görmesi büyük bir önem taşımaktadır.

6. SONUÇ

Çeşitli dinamikler üzerine gelişerek bugüne gelen Türkiye- ABD ilişkileri, 21. yüzyılda küresel alanda önemini korumaya devam etmektedir. Orta Asya'dan Orta Doğu'ya oradan da Balkanlara kadar tüm dünya coğrafyalarında, iki ülke ilişkilerinin yoğun bir etkisi görülmektedir.

Özellikle son dönemlerde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, Türkiye'nin bu bölgelerde ne kadar önemli bir aktör olduğunu tekrar gün yüzüne çıkarmıştır.

İki ülke ilişkilerinin sahip olduğu alt yapı, her yönü ile tüm dünya ülkeleri için büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle iki ülke arasında derin bir geçmişe sahip olan askeri ilişki ağı ise gerek bölgesel anlamda gerekse de küresel anlamda, birçok denklem için büyük bir önem taşımaktadır. Yaklaşık yetmiş yılı aşkın bir süredir iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin, NATO üzerinden ilerlediği görülmektedir. Bu temelde iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin, önümüzdeki dönemde de aynı örgüt üzerinden ilerleyeceği düşünülebilmektedir.

Türkiye, NATO üyesi olması hasebiyle üstüne düşen sorumlulukları layıkıyla yerine getirmeye çalışmaktadır. ABD ise her uluslararası platformda Türkiye ile müttefik olduğunu vurgulamasına ve NATO'daki Türkiye'nin konumuna, büyük bir önem verdiğini ifade etmesine rağmen ABD'nin, Türkiye'ye karşı dönem dönem samimi olmayan tavırlar içerisine girdiği görülmüştür. Bu temelde iki ülke ilişkilerinin, özellikle askeri anlamda ağır yaralar aldığı anlaşılmaktadır. Yaşanan tüm sorunlara rağmen iki ülke ilişkilerinin kopmadan bugüne geldiği bilinmektedir.

Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'yi "komünist tehdit karşısında en uç karakol" olarak tanımlayan ABD, Soğuk Savaş sonrasında küresel ölçekli terörizmle mücadele konusunda Türkiye'nin önemli bir role sahip olduğuna işaret etmiştir. Türkiye gerek NATO'ya karşı üyelik gerekse de ABD'ye karşı müttefik olmaktan kaynaklanan tüm sorumluluklarını, yerine getirmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin olumlu tutumunun karşısında, ABD ise özellikle terör örgütleri ile mücadele konusunda, Türkiye'ye karşı çifte standart uygulamaktadır. Bu durum üzerine ağır yara alan iki ülke ilişkilerinde ilerleyen dönemlerde telafisi oldukça zor olan tahribatların ortaya çıkma ihtimali, bir hayli yüksektir.

Soğuk Savaş sürecinde dünyanın "iki kutuplu" bir yapıya ayrıldığı, Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında "tek kutuplu" bir dünya siyasetinin ortaya çıktığı görülmüştür. Daha sonrasındaki süreçte ise küresel siyasetin "çok kutuplu" bir yapıya evrildiği anlaşılmıştır. Küresel siyasetin kazandığı her yeni yapı içerisinde, Türkiye'nin gerek bölgesel gerekse de küresel alanda önemli bir aktör olduğu anlaşılmıştır. 21. yüzyılın ilk yarısına doğru ilerlerken, dünyanın medeniyet merkezlerinin ve sermaye merkezlerinin, batıdan yavaş yavaş doğuya doğru kaydığı görülmektedir. Özellikle Çin ve Rusya gibi aktörlerin, tekrar küresel siyaset için çok önemli birer aktöre dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Yeni birtakım coğrafyalara inme gereği duyan Rusya'nın, aynı zamanda dünyaya açılmak ihtiyacı duyan Çin'in, Türkiye'ye büyük bir ihtiyacının olduğu görülmektedir. Bu temel üzerine ABD'li politika yapıcılarının, Türkiye'nin birden çok alternatife sahip olduğunu kavraması gerekmektedir. Türkiye, artık herhangi bir sınırlama ve küresel şartın kısıkacında hareket etmek durumunda değildir. Gerek bölgesel şartlar gerekse de küresel şartlar Türkiye'ye uluslararası alanda, daha aktif hareket edebilecek bir imkân sağlamaktadır. Türkiye sahip olduğu askeri, iktisadi ve kültürel gelişim ile küresel alanda, daha güçlü hareket edebilme imkânına da kavuşmuş bulunmaktadır.

Türkiye, artık terör örgütleri üzerinden ya da askeri müdahaleler üzerinden, operasyonlar çekilecek bir ülke olmadığını, tüm dünyaya kanıtlamıştır. Bu önemli gerçekliğin, ABD'nin siyasi aklı tarafından kavranması gerekmektedir. Türkiye'ye karşı daha samimi politikalar üretmek, iki ülke ilişkilerinin gelişmesi için çaba göstermek, ABD için daha pozitif sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Doğusundan batısına kuzeyinden güneyine tüm dünya coğrafyalarında, yeni siyasal dengeler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni dengeler üzerine dünya siyaseti, yeniden yazılmaya

başlamaktadır. Bu yeni düzen içerisinde Türkiye'nin, oldukça aktif bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Tüm dünya coğrafyalarındaki ülkelerle bir şekilde siyasi ilişkiler kurmayı başaran Türkiye, küresel siyaset için vazgeçilemez bir aktör konumuna gelmiştir.

Öte yandan ABD'nin de hâlâ küresel hesaplar peşinde olduğu anlaşılmaktadır. Küresel siyasi dengeler, her zamankinden daha fazla bir şekilde Türkiye'nin küresel siyaset içindeki önemini, gün yüzüne çıkarmış bulunmaktadır. Bu temel gerçeklik ekseninde, iki ülke ilişkilerinin sorunsuz bir şekilde sürmesi için ABD'nin, Türkiye'ye karşı daha samimi askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel politikalar üretmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Z., Çelik, A. H. ve Duman, M. (2019). İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk-Amerikan İlişkileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2226-2258.
- Akkaya, B. (2012). Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı. *Akademik Bakış Dergisi*, (28), 1-20.
- Algür, B. (2020). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2), 55-70.
- Asmus, Ronald D. (2002). *Opening NATO's Door*. New York: Columbia University Press.
- Barkey, H. J. (2008). The effect of US Policy in the Middle East on EU-Turkey Relations. *The International Spectator*, 43(4), 31-44.
- Bilge-Criss, N. (2012). Türkiye-NATO İttifakının Tarihsel Boyutu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 1-28.
- Bölme, S. M. (2012). Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 51-71.
- Buhari Gulmez, D. (2020). The resilience of the US-Turkey Alliance: Divergent Threat Perceptions and Worldviews. *Contemporary Politics*, 26(4), 475-492.
- Bulut, S. (2008). Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(41), 35-61.
- Cankurtaran, B. S. ve Gençkaya, F. Y. (2019). Suriye Krizi Bağlamında Obama Dönemi Türkiye-ABD İlişkilerinde Değişen Güvenlik Ortaklığı. *Journal of Academic Value Studies*, 3(11), 141-150.
- Çalış, şaban H. (2017). *Turkey's Cold War: Foreign Policy and Western Alignment in the Modern Republic*. London - New York: I. B. Tauris.
- Çelik, S. (2023). Tarihsel Süreç İÇerisinde Türkiye'de NATO şüpheçiliği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 95-115.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 133-156.
- Duman, L. and Erendor, M. E. (2024). The Implication of Iraq Conflict on the US-Turkey Strategic Relationship. *Conflict Studies Quarterly*, (46), 3-27.
- Efe, İ. (2019). NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye-ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri. *History Studies (13094688)*, 11(2), 601-619.
- Erhan, Ç. (2001). ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(4), 77-93.
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377-397.
- Gürsoy, Y. (2014). Türkiye'de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(43), 157-180.
- Hale, W. (2019). Turkey, the US, Russia, and the Syrian Civil War. *Insight Turkey*, 21(4), 25-40.
- Hale, W. (2013). *Turkish Foreign Policy since 1774*. 3rd Edition, Abingdon: Routledge.
- İnat, K. ve Cicioğlu, F. (2023). A Century of Türkiye-Europe Relations. *Insight Turkey*, 25(3), 145-168.
- Johnston, Seth A. (2017). *How NATO Adapts: Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Kavuncu, S. (2013). 1990'larda Türkiye-ABD İlişkilerinde SEİA ve ABD Yardımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 123-148.
- Küçükcan, T. and Küçükkeleş, M. (2012). *European Perceptions of Turkish Foreign Policy*. SETA Foundation, Report No: 10.
- Larrabee, F. S. (2007). Turkey Rediscovered the Middle East. *Foreign Affairs*, 86(4), 103-114.

- Martin, L. G. (2019). Analysing a Tumultuous Relationship: Turkey and the US in the Middle East. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 13(2), 262-277.
- Makaradze, E. and Makaradze, B. (2018). The Relations between the Republic of Turkey and the United States of America at the Present Stage. *Journal of International Relations*, 6(1), 1-6.
- Migdalovitz, C. (2008). Turkey: Selected Foreign Policy Issues and US Views. *Library of Congress, Congressional Research Service*, 1-53.
- Molla, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri ve Türkiye-ABD-NATO İlişkileri. *Journal of Management and Economics Research*, 7(11), 29-45.
- Moore, Rebecca R. (2007). *NATO's New Mission: Projecting Stability in a Post-Cold War World*. Westport: Praeger Security International.
- Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 99-124.
- Oran, Filiz Ç. (2022). *Religion, Nationalism and Foreign Policy: Discursive Construction of New Turkey's Identity*. London: Bloomsbury Academic.
- Orfy, Mohammed M. (2011). *NATO and the Middle East: The Geopolitical Context Post-9 11*. Abingdon: Routledge.
- Özdemir, S. (2023). The Effect of The United States Presidential Policy on Türkiye–Iran Relations in 1970s. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 317-331.
- Öztürk, T. E. (2011). Yeni Dönem Türkiye-ABD İlişkileri: Fırsatlar ve Riskler. *TASAM, Stratejik Rapor*, 48, 16-17.
- Uslu, N. (2015). Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(3), 165-199.
- Parris, M. R. (2008). Common Values and Common Interests? The Bush Legacy in US-Turkish relations. *Insight Turkey*, 5-14.
- Peerzada, T. A. (2016). U.S.-Turkey Relationship and Syrian Crisis. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 14(4), 11-19.
- Sander, O. (2006). Türkiye'nin Batı Bağlantısı I ABD ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 34(1), 63-86.
- Sadık, G. (2009). *American Image in Turkey: U.S. Foreign Policy Dimensions*. Plymouth: Lexington Books.
- Sayarı, S. (2013). New Directions in Turkey–USA Relations. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 15(2), 129-142.
- Şenyurt, S. E. (2024). Türkiye and US Relations in The Context of The Syrian Civil War. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 354-378.
- Tocci, N. (2012). Let's talk Turkey! US influence on EU–Turkey relations. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(3), 399-416.
- Zanotti, J. (2015). Turkey: Background and US Relations. *Curr Polit Econ Middle East*, 6(1), 1-9.